

УДК 37.017(477)

Р.Г. Новгородський,
аспірант
(Ніжинський педуніверситет)

ПРОБЛЕМА СОЦІАЛІЗАЦІЇ ОСОБИСТОСТІ В КОНТЕКСТІ ПЕДАГОГІЧНОЇ СПАДЩИНИ ІВАНА ОГІЄНКА

У статті розглядаються деякі аспекти проблеми соціалізації особистості в контексті педагогічної спадщини Івана Огієнка. Зокрема, його погляди на соціальне виховання в сім'ї, школі та позашкільних установах як інститутах соціалізації підростаючих поколінь.

В умовах функціонування сучасної школи в Україні важливої ваги набуває проблема розвитку особистості, її входження в соціальне життя суспільства. Успішному розв'язанню цієї проблеми, безперечно, сприяє звернення до досвіду вчених, педагогів минулого.

Серед таких особистостей, теоретичний та практичний доробок яких залишається вагомим в умовах сьогодення, по праву можна назвати ім'я людини високого обов'язку та практичної працездатності Івана Огієнка. "Велетень науки", "титан думки" він залишив слід подвижницької діяльності на ниві української науки. Свідченням цього є його наукові праці, в яких висвітлені деякі аспекти проблеми соціалізації особистості "Українська культура", "Наука про рідномовні обов'язки", "Книга нашого буття на чужині", "Мої проповіді" та інші.

Проникнувшись проблемою соціалізації особистості, основою якої Іван Огієнко вважав єдиний комплекс цілеспрямованих дій родини, школи, церкви та інших позашкільних установ, педагог відводить провідну роль у цьому процесі саме родині, всупереч ігноруванням сімейного виховання керівниками радянського уряду ("Декларація про соціальне виховання"-1920, "Кодекс законів про народну освіту в УРСР"-1922 та ін.).

Сім'я – це перша суспільна сходинка в житті людини, і тому традиційно вона вважалась одним із найвпливовіших факторів формування особистості. Сім'ю Іван Огієнко розглядає, як суб'єкт соціалізації, який передає власні норми та цінності, що зумовлюють специфічні, притаманні саме цій родині стосунки, традиції, звичаї та форми сімейної поведінки. Саме в сім'ї діти поступово прилучаються до дорослого життя, пізнають різноманітні соціальні ролі, вступають у перші і тому надзвичайно важливі для неї стосунки з оточуючими людьми, і в першу чергу, з батьками.

Іван Огієнко наголошував, що найперше навчання дитина проходить саме в сім'ї. "Чого батько і мати навчать у родині, з тим і в світ піде дитина" [1].

На думку Івана Огієнка, здійснюючи родинно-сімейне виховання, потрібно мати неабиякий досвід, який не приходить сам собою. Тому він у своїй праці "Наука про рідномовні обов'язки" наголошував на тому, що батькам у кожному конкретному випадку мають прийти на допомогу спеціалісти – учителі, вихователі, організатори позашкільного виховання. Перш ніж втрутитися в життя конкретної сім'ї, Іван Огієнко радив глибоке вивчення сім'ї вихованця з врахуванням виховних можливостей батьків: їхньої освіти, вміння контактувати з товаришами доньки чи сина, наявності домашньої бібліотеки, рівня зацікавленості мистецтвом, обізнаності з найважливішими методами виховання. Він також наголошував на тому, що педагог повинен знати про емоційний комфорт родини, стан моральності дорослих її членів, прагнення батьків розвивати пізнавальні інтереси дітей. Безперечним є той факт, що добробут сім'ї впливає на самооцінку дитини, її самоповагу, стосунки з однолітками, вибір життєвих перспектив, якість освіти, розвиток здібностей. Економічне становище тогочасної української держави негативно впливало на добробут сімей, а отже на процеси соціалізації дітей та підлітків.

Значне місце у родинному вихованні Іван Огієнко відводив спілкуванню батьків і педагогів. Відомим є той факт, що при недостатньому спілкуванні з батьками сповільнюється як фізичний, так і розумовий розвиток дитини. Педагог наголошував на тому, що батьки та педагоги впливають на свідомість, підсвідомість, почуття дитини. Вчений зазначав, що спілкування повинно бути систематичним, послідовним і доступним. Він цинив такі методи спілкування, як бесіда, розповідь, дискусія. "Спілкування, – писав він, – окрім надання конкретних знань, веде до вироблення етичних норм, до вміння володіти мовою, правильно формувати свої думки" [1].

Іван Огієнко говорив, що батьки не тільки мають право, а завжди повинні знати, чим живе і цікавиться їхня дитина, які моральні якості їй притаманні, який у неї характер. Вчений наголошував про необхідність виховання у дитини терплячості, розумно-оціночного ставлення до матеріальних благ, бажання творити добро. Він радить батькам читати соборне послання святого апостола Якова всією сім'єю і використовувати його настанови як теми для бесід з дітьми – це "Двоєдина людина не постійна", "Гнів людський не чинить правди", "Пожадливість народжує гріх", "Не нарікайте один на одного" та інші [2].

В процесі соціалізації дитини батьки та вчителі повинні виступати як партнери, постійно доповнювати і підтримувати один одного.

Іван Огієнко говорив, що школа шліфує і вдосконалює якості вихованців, які формуються батьками. Важливу роль у цій "шліфовці" Іван Огієнко відводив педагогу як порадинику у вихованні дітей. Він зазначав, що вчитель – не хто інший як духовний провідник дитини, який не має право на помилку, і від якого залежить, якою особистістю вийде зі школи – гуманістично спрямованою чи соціально-деструктивною. Справжній педагог, на думку Івана Огієнка, повинен спиратися на досвід дітей, який вони здобули у спілкуванні з батьками й іншими членами виховних організацій.

В своїх роботах Іван Огієнко довів, що вчитель повинен багато працювати над собою, здобувати нові знання. І тому він розглядав навчально-виховний процес не тільки як процес передачі знань учням, а і як процес формування особистості, її свідомості. Хоч педагог і має в своїх руках велику зброю, на думку Івана Огієнка,

він повинен будувати свою виховну роботу на вірі. Виховну роль учителя вчений вбачав у виробленні в молодого покоління поваги до інших агентів соціалізації – батьків, близьких сусідів, друзів і навіть до інших народів. І з цього приводу Іван Огієнко зауважував, що учителям потрібно бути добре інформованим з різних галузей науки, культури, освіти в країні і за кордоном, знати цікаві факти з життя.

Актуальним і сьогодні залишаються погляди Івана Огієнка на проблему взаємозв'язку родини та громадських організацій в процесі соціалізації особистості. Розумне їх поєднання впливає на соціалізацію особистості і є фундаментом для прояву майбутніх професійних здібностей. Вчений наголошував на необхідності залучення до процесу соціалізації батьків, учителів, церковних діячів з використанням різних засобів. "Все людство зростає, – писав у своїх проповідях митрополит Іларіон, – а з ним зростає і розуміння високої людської істоти, божественності людини" [3]. Тобто, він радив батькам підтримувати зв'язки з різними громадськими організаціями, які впливають на процес соціалізації особистості. Саме вони поліпшують психічне здоров'я, сприяють зняттю життєвого напруження, бо діти виступають в них як повноправні організатори конкретних справ.

Іван Огієнко дотримувався думки, що саме у виховних організаціях (школах та позашкільних установах) здійснюється соціальне виховання як частина соціалізації, яка відносно контролюється з одного боку, з іншого – саме вони впливають на дітей стихійно в процесі їх взаємодії. Саме через таку систему виховних організацій суспільство та держава водночас намагаються забезпечити рівні можливості для виховання молодого покоління і дати можливість кожному реалізувати свої позитивні потреби, здібності та інтереси, вважав Іван Огієнко. Тому вчений зазначав, що всьому цьому сприяють державні органи, спілка письменників, церква зі своїм духовенством, спортивні організації, театральні діячі. Але на перше місце він ставив церкву, пояснюючи це тим, що вона "впливає на вироблення в собі правдивої думки", "любові до первобатьківщини", "чесного життя у світі" [4]. Як писав Іван Огієнко, "довгі віки українська церква була найміцніше зв'язана зі своїм народом, а це двом їм надавало сили та духу. У нас завжди віра і нація ототожнювалися, а тому збереження батьківської віри було збереженням і своєї нації. У цьому сила і значення нашої церкви не тільки в давнину, а так само й тепер" [5].

За свідченнями дослідників релігія завжди була важливим інститутом соціалізації підростаючих поколінь. Іван Огієнко писав: "Віра робить ніби виконаним те, чого ми тільки чекаємо, це повне переконання про речі невидимі" [6]. Вчений наголошував, що віра повинна бути глибокою, діяльною, твердою та міцною. Одна із дослідниць педагогічної спадщини Івана Огієнка А.А.Марушкевич прийшла до висновку, що вчений у своїх працях довів, що:

- віра без діла мертва;
- свою віру треба найбільше виявляти в любові;
- у віруючого мусить бути чисте сумління;
- обов'язком віруючого є довіра до людей.

Відводячи релігії (християнство на Україні) одне з чинних місць у процесі соціалізації особистості, Іван Огієнко підкреслював, що вона сприяла розвитку образотворчого мистецтва, співу й музики, літератури, фольклору як засобів соціалізації дитини.

Значне місце серед засобів соціалізації дитини Іван Огієнко надавав національним звичаям та традиціям. "Наші рідні звичаї та традиції, в яких ми виростили і виховувались довгими віками, мають велике значення, – бо це ж вони – основа нашої культури, це та підвалина, на якій стоїть наш народ як окрема нація" [4]. Він наголошував на тому факті, що саме в обрядах поєднується естетичне, моральне, епосне та історичне, вони поєднують минуле і сучасне, свідчать про наявність етнічної спільності людей.

Іван Огієнко писав, що українці як нація мають багату спадщину національного мистецтва, яке відіграє чималу роль у соціалізації підростаючого покоління. Народні таланти України виявляються у різних видах, жанрах мистецтва: танцювальному, пісенному, декоративно-ужитковому тощо. Саме ці засоби соціалізації особистості, на думку Івана Огієнка, виявляють у дітей потяг до прекрасного, народжують бажання розвивати традиційні форми мистецтва.

Таким чином, аналіз педагогічної спадщини Івана Огієнка показав, що вона різнопланова, а деякі її аспекти залишаються актуальними і сьогодні. Зокрема, вчений вважав, що основою соціалізації особистості є комплекс цілеспрямованих дій родини, школи, церкви та інших виховних організацій, де провідну роль він відводив родині з її внутрішніми факторами соціалізації (характер сімейних відносин, емоційна атмосфера, добробут сім'ї та ін.). Серед агентів соціалізації дітей та підлітків провідне місце Іван Огієнко відводить педагогу як наставнику.

Іван Огієнко підкреслював, що саме у виховних організаціях (школах та позашкільних установах), як інститутах соціалізації, забезпечуються рівні можливості для виховання молодого покоління і дається можливість кожному реалізувати свої позитивні потреби, здібності та інтереси.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Митрополит Іларіон. Навчаймо дітей своїх української мови. – Вінніпег, 1961. – 32 с.
2. Митрополит Іларіон. До благочестивого читача: Передмова // Як жити на світі: Соборне послання святого апостола Якова. – Вінніпег, 1957. – 31 с.
3. Митрополит Іларіон. Мої проповіді. – Вінніпег, 1973. – 115с.
4. Митрополит Іларіон. Книга нашого буття на чужині: Бережимо все своє рідне / Ідеологічно-історичні нариси. – Вінніпег, 1956. – 168с.
5. Огієнко І.І. Українська церква. – К., 1993. – 94 с.

6. Митрополит Іларіон. Слово во время люте: Наука про віру // Календар "Рідна нива". – Вінніпег, 1971. – 86 с.
7. Марушкевич А.А. Науково-педагогічна спадщина Івана Огієнка: Монографія. – К., 1998. – 276 с.

Матеріал надійшов до редакції 26.11.2001 р.

Новгородский Р.Г. Проблема социализации личности в контексте педагогического наследия Ивана Огиенко.

В статье рассматриваются некоторые аспекты проблемы социализации личности в контексте педагогического наследия Ивана Огиенко. В частности, его взгляды на социальное воспитание в семье, школе и внешкольных учреждениях как институтах социализации подрастающих поколений.

Novgorodsky R.G. The problem of socialization of Ogiyenko's pedagogical heritage.

The article presents some views on the problem of socialization of an individual in the context of pedagogical heritage of Ivan Ogiyenko are presented. Some of his views on the social education in the family, school and other educational establishments as institutions of socialization of an individual are put to consideration.